International Journal of Research in Social Sciences
Vol. 12 Issue 11, November 2022,
ISSN: 2249-2496 Impact Factor: 7.081
Journal Homepage: http://www.ijmra.us, Email: editorijmie@gmail.com
Double-Blind Peer Reviewed Refereed Open Access International Journal - Included in the International Serial Directories Indexed & Listed at: Ulrich's Periodicals Directory ©, U.S.A., Open J-Gate as well as in Cabell's Directories of Publishing Opportunities, U.S.A

आधुनिककाले कलाणां प्रासङ् गकता

डॉ. ए. शवरामकृष्णमूर्तिः

प्राचीन संस्कृति साहित्याधारभूतत्वेन वराजमानेषु वेदेषु मानवनागरिकतानिर्माणापे क्षतकलानां वषये तथैव वद्या-वृत्तिनिर्माण-उत्सवानां वषयेऽ प समग्र ववरणं सन्दृश्यते। वैदिकसाहित्यान्तर्गत वषया: भारतीयनागरिकतां दर्पण मव भासन्ते।

मानवहृदयाह्लाददायका एव कला इत्य भधीयन्ते। तासां प्रयोजनं तु आनन्दप्रदानमेव। दैनन्दिनजीवने व्यावहारिककला: अत्यन्तप्रयोजनकरा इव वद्यन्ते। क वत्वम्, सङ्गीतम्, चत्रलेखनम्, शल्पम्, नाट्यम् इत्यादि आनन्ददायकपञ्चकला एव चत्रकला:, ल लतकला:, सरसकला: इति प्रथन्ते। पदार्थमेकमेव परन्तु गुणनिर्वचनभेदेन व भन्नार्था: भवन्त्येव।

कलाशब्दस्य व्युत्पत्तिः -

'कला' इति शब्द: कला-शब्दसङ्ख्याने इत्यस्मात् धातोर्वा कलयति नाम अव्यक्तमधुरकरणशीला इत्यस्मात् वा जात मति केचन वदन्ति। क नाम सुखं, ला नाम लाति अर्थात् सुखमादिशति इत्यर्थम प क्व चत् दृश्यते। (साहित्यदर्शनसौन्दर्यम्, चलागणपतिशास्त्रि)

"कल-शब्दसख्याने" इत्यस्मात् धातोः समुत्पन्नस्य कलाशब्दस्यार्थः वनोदसुखदायकम् इत्य भधीयते। यथा- रसायनमधुशर्कर म श्रतौषधं शरीराय तथैव मनसे आनन्दं ददाति तथा सत्यधर्मज्ञान म श्रता भः कला भः जनेभ्यः शारीरकमान सकानन्दः प्रदीयत एव

आङ्ग्लभाषायां कलाः Arts इति नाम्ना व्यवह्रियन्ते। कला नाम न कामादिभोगोद्रेकसहिता अ प तु सत्यबोधक वश्वश्रेयो जनका इति पाश्चात्यदेशीयस्य टाल्स्टायमह्रोदयस्य अ भप्रायः भवति।

वात्सायनकामसूत्रेषु प्रतिपादितकलाः

लोके प्र सद्धाः चुतष्षष्ठिकलाः वर्तन्ते तत्राऽ प कर्माशयाः कलाः चतु र्वंशतिः, द्यूतस्य वंशतिः, शयनोपचारकलाः षोडशः, उत्तरकलाः चत्वारः, कामशास्त्राङ्गभूतचतुष्षष्ठि भवन्ति।

शुक्रनीतिसारसूच्यां चतुष्षष्ठिकला इति, वात्सायनकामसूत्रेष्व प चतुष्षष्टिकला इति, रामायणचम्पूप्रबन्धव्याख्यायां चतुष्षष्टिरित्येव ल खतमासीत्।

रामायणचम्पूप्रबन्धे कलाप्रस्तावना रामायणचम्पूप्रबन्धे चतुष्षष्ठिकलाः एवं व र्णताः-

इतिहासाममाद्यश्च काव्यालङ्कारनाटकं

गायकत्वं क वत्वञ्च कामशास्त्रं दुरोदरं

देशभाषा ल पज्ञानं ल प कर्म च वाचकं

सर्वा ण चापदानानि स्वरशस्त्रं तु शाकुनं

सामुद्रिकं रत्नशास्त्रं तथाश्चगतिकौशलं

मल्लशास्त्रसूदकर्म भूरुहाणां च दोहदं

गन्धवादो धातुवादः खन्यावादो रसस्य च

International Journal of Research in Social Sciences
Vol. 12 Issue 11, November 2022,
ISSN: 2249-2496 Impact Factor: 7.081
Journal Homepage: http://www.ijmra.us, Email: editorijmie@gmail.com
Double-Blind Peer Reviewed Refereed Open Access International Journal - Included in the International Serial Directories Indexed & Listed at: Ulrich's Periodicals Directory ©, U.S.A., Open J-Gate as well as in Cabell's Directories of Publishing Opportunities, U.S.A

जलवादो अग्निस्तम्भः खड्गस्तम्भो जलस्य च

वाचस्तम्भो वयस्तम्भो वश्याकर्षणमेव च

वद्वेषणोच्छाटने च मारणं कालवञ्चनं

पय सप्लव चातुर्यं पादुका स द्धरेव च

मृत्सि द्धर्घटिका स द्धरैन्द्रजा लकमेव च

अञ्जनं नरदृष्टिस्तु वञ्चनं स्वरवञ्चनं

म णमन्त्रौषधानां च सद्धयश्चोर कर्म च

वेत्रलोहाश्ममृद्धारुवेणु कर्माञ्जन क्रयाः

अदृश्यकरणे दूरकरणी मृगया रीति:

वा णज्यं पाशुपाल्यञ्च कृ षरासन कर्म च

लावकुक्कुटमेषादि युद्धकारण कौशलम्

चतुष्षष्ठिकलाश्चैता: कला वद्भिः प्रकीर्तिताः।।

कला: सर्वदा हितकरा एव। यथा सत्यसाधने सत्यं, शीलं, धा र्मकजीवन मत्यादयः सात्त्विकानन्दं जनयन्ति तथैव उत्तमकाव्य- नाटकादिकलाः मानवाय आनन्दजनकाः भवेयुः। उदात्तवस्तुचोदकाः कलाः उदात्तस्थितिं कल्पयन्ति परन्तु नोदात्तचोदकाः मोहमेव जनयन्तीति निश्चप्रचम् । साधारणतया उत्तमकला एव उत्तममनुजेभ्यः आनन्दं प्रदास्यन्ति नाम पुष्पाणां सुगन्धः, शीतलवायोः सञ्चारः,

International Journal of Research in Social Sciences
Vol. 12 Issue 11, November 2022,
ISSN: 2249-2496 Impact Factor: 7.081
Journal Homepage: http://www.ijmra.us, Email: editorijmie@gmail.com
Double-Blind Peer Reviewed Refereed Open Access International Journal - Included in the International Serial Directories Indexed & Listed at: Ulrich's Periodicals Directory ©, U.S.A., Open J-Gate as well as in Cabell's Directories of Publishing Opportunities, U.S.A

उद्यानसरोवर वहारा: सौन्दर्योपासकानां मानवानाम् अत्यन्तानन्दं जनयन्ति न

नीचजनेभ्यः भोगसाधनानि भवेयुः।
गुणागुणज्ञेषु गुणा भवन्ति
ते निर्गुणं प्राप्य भवन्ति दोषाः।
आस्वाद्यतो या**:** प्रभवन्ति नद्य**:**
समुद्रमासाद्य भवन्त्यपेयाः।।

यथा मधुरजलसहिताः नद्यः लवणसमुद्रं प्राप्य पातुमशक्याः भवन्ति तथा गुणाः गुणज्ञान् प्राप्य गुणत्वं, निर्गुणज्ञान् अवाप्य दोषत्वञ्च प्राप्नुवन्त्येव। अत एव काश्चन कलाः वेश्याजनहस्तात् अपख्यातिं गच्छन्ति। परन्तु उत्तमकलाः सर्वदा उत्तमकथावस्तुसहिताः इव अ मतानन्ददायका इत्यत्र नास्ति सन्देहः।

कला**:**- वद्या**:** -

वशालेऽस्मिन् प्रपञ्चे प्राक्तनमानवाः कस्मिंश्चित् महारण्ये जन्म प्राप्य तत्पूर्वादेव जायमान जन्तूनां संयोगेन सोऽ प जन्तुरिव जीवनं यापयन् तानेव हत्वा मांसं भुञ्जन् वृक्षकोटरेषु वा, पर्वतगुहासु वा कालं यापयन्ति स्म। गच्छति काले सम्यग्ज्ञानं प्राप्ते सति षड्रसोपेत- भोजनास्वादनं, चीनाम्बरधारणं, प्रासादनिवासं, उद्यानवन वहारञ्च करोति स्म। एतत् सर्वं स्वप्रयत्नेनैव सद्ध मति नास्त्यतिशयोक्तिः।

तथैव आध्यात्मिकसाधनातत्परो भूत्वा नाना वध वज्ञानप्रापणेन मृगत्वात् मानवत्वमवलम्ब्य दिव्यज्ञानेन स्वयमेव ब्रह्म इति निजज्ञानमार्जयत्। सरसजीवनाय कलाः वज्ञानजीवनाय तात्त्विक चन्तनञ्च अत्यन्तप्रधान मति वदितपूर्वमेव।

International Journal of Research in Social Sciences
Vol. 12 Issue 11, November 2022,
ISSN: 2249-2496 Impact Factor: 7.081
Journal Homepage: http://www.ijmra.us, Email: editorijmie@gmail.com
Double-Blind Peer Reviewed Refereed Open Access International Journal - Included in the International Serial Directories Indexed & Listed at: Ulrich's Periodicals Directory ©, U.S.A., Open J-Gate as well as in Cabell's Directories of Publishing Opportunities, U.S.A

मानवस्य लौ ककनागरिकजीवनं सर्वं कला भः, , आध्यात्मिकपारलौ ककजीवनं सर्वं वद्या भश्च सम्मि लतं वर्तते। "

लोके कलाः, वद्याः इति पदानि समानार्थकरूपेण प्रयुज्यन्ते इत्य कवीनाम प नास्त्यत्र भेदा भप्राय: कश्चित् परन्तु वषयपरिज्ञानाय एतानि व भन्नार्थकानीति मन्तव्यम् । सम्यग्ज्ञानप्रदाने वद्या, सौन्दर्यचमत्कारदायकाः कलाः अर्थात् वद्या: मानवानां ज्ञानदायका कला: सौन्दर्यदायकाः इति अवगन्तव्यम्।

अस्मत्पूर्वजाः कलाः, वद्याः च पृथक्कृत्वा वेदवेदाङ्गतदुपाङ्गानि चतुर्दश वद्या इति आहारपचनताम्बूलसेवनवस्त्रधारणगृहनिर्माणादिकला चतुष्षष्ठि इति पूर्वमेवाकथयन्। वेदस्य परमार्थज्ञानाय वेदाङ्गानि, उपाङ्गानि च सहायभूताः भवन्ति परन्तु गच्छति काले अनेकनूतनशास्त्रा ण समुद्भूतानि सर्वा ण शास्त्रा ण वज्ञानदायकान्येव।

पदार्थ वज्ञानशास्त्रं, रसायनशास्त्रं, जीवशास्त्रं, वृक्षशास्त्रं, खनिजशास्त्र, भूगोलशास्त्र, खगोलशास्त्रम् इत्यादीनां संयोगेन पूर्वोक्तचतुर्दश वद्या; चतुश्शतसङ्ख्यामवाप्नुवन्। तथैव चतुष्षष्ठिकलाः अ प दिनदिनप्रवर्धमानाः सञ्जाताः। मानवेन प्रकल्पितसौन्दर्यसहितकलानां वद्यानां सङ्ख्या इद मत्थ मति वक्तुमसाध्यमेव।

अत्र कला वद्ययोः प्रधानभेदः यत् कलाः मानवस्य हस्तकौशलसहिताः, वद्याः बु द्धसूक्ष्मयुक्ताः इति ग्राह्याः। परन्तु धनुर्वेदः, आयुर्वेदश्च शास्त्रान्तर्गतत्वेना प प्रयोगसमये कला इव भासन्ते। अर्जुनोऽ प द्रोणाचार्यात् धनुर्वेदाभ्यासं कृत्वा कुरुक्षेत्रसङ्ग्रामे चत्र व चत्रकलाकौशलमप्रदर्शयत्।

तथैव आयुर्वेदशास्त्रज्ञः वैद्यः रोगनिर्धारणं च कत्साञ्च करोति तदा सा च कत्साऽ प कला एव भवेत् । अर्थात् पठनात् ग्राह्या वद्या, कौशलात् प्राप्ता कला इति तथ्यम्।

नीतिबाह्यकार्या ण सन्त्य प तत्कौशलेन सर्वदा प्रशंसन्ते स्म यथा मृच्छकटिकग्रन्थे चारुदत्तस्य गृहे वसन्तसेनया स्था पतहारग्रहणाय नामकः बिलं कृत्वा हारमपहरत्। तद्ज्ञात्वा तस्य कौशलमवगम्य अतीव सन्तुष्टो जातः चारुदत्तः। फ्रेञ्चभाषायां **"MUR- DER AS AN ART"** इति सुप्र सद्धग्रन्थोऽ प वर्तते एव। परन्तु सर्वाः कलाः न समानफलप्रदाः भवन्ति तेषु काश्चन एव फलनिरपेक्षत्वेनाऽ प आनन्दजनकाः भवन्ति ता एव चत्रकलाः इति कथ्यन्ते। सङ्गीतम्, क वत्व मत्यादीनां चत्रकलानां प्रयोजन केवलमानन्दप्रदानमेव। अपरेषु गृहनिर्माण-वस्त्रधारण-ताम्बूल सेवनादिषु आनन्दादपेक्षया उपयोगस्य प्राधान्यमेव भजते। तादृशाः व्यावहारिककलाः इत्याहूयन्ते तत्राऽ प आनन्देन सह उपयोगत्वमेव प्रधानम्।

सम्प्रत्याधुनिकसमाजे जीवन वधाने अनेके समस्याः उपजायन्ते। समाजे सर्वे अनेकव्यथाः अनुभवन्तः सन्तः जीवनं यापयन्ति। युवजनेषु सर्वत्र निरुत्साह एव दरीदृश्यते। जायमानेभ्यः सर्वेभ्यः जीवनवृत्तिरपेक्षते एव। प्रभुत्वोद्योगायैव सर्वे प्रयतन्ते। प्रायः सर्वेभ्यः तादृशवृत्तिः असाध्य मति वक्तुं नास्ति संशयो लेशः।

कलाणामाधारिकृत्य वहव्यः वृत्तयः आ वष्कृताः तेषां सूची अधः प्रदर्शते-

कलाः	वृत्तयः
1- आलेख्यनम् (चत्रलेखनम्) -	चत्रकारः
2- माल्यग्रन्थन वकल्पाः (पुष्पषकरिका) -	मालाकारः
3- पानकरसरागनवयोजनम् -	शौण्ढिकः

International Journal of Research in Social Sciences
Vol. 12 Issue 11, November 2022,
ISSN: 2249-2496 Impact Factor: 7.081
Journal Homepage: http://www.ijmra.us, Email: editorijmie@gmail.com
Double-Blind Peer Reviewed Refereed Open Access International Journal - Included in the International Serial Directories Indexed & Listed at: Ulrich's Periodicals Directory ©, U.S.A., Open J-Gate as well as in Cabell's Directories of Publishing Opportunities, U.S.A

4- व चत्रशाकयूषभक्ष्य वकार क्रया: - पाचक:

5- सूचीवानकर्म - सौ चकः

6- तक्षकर्म - तक्षकः

7- प िकावेत्रवान वकल्पाः तन्तुवायः

8- यन्त्रमातृका -
अ सधावकः

9- म णरागाकराज्ञानम् - स्वर्णकार
:

10- धातुवाद: -
शास्त्रवेत्ता

11- नेपथ्ययोगाः -
आलङ्कारिकाः

12- शकुनम् -
ज्योति षक:

उपसंहारः-

कला: सर्वदा हितकरा एव। यथा सत्यसाधने सत्यं, शीलं, धा र्मकजीवन मत्यादय: सात्त्विकानन्दं जनयन्ति तथैव उत्तमकाव्य-नाटकादिकला: मानवाय आनन्दजनका: भवन्ति।

एवं रीत्या कला: प्राचीनकालादारभ्य एतावत् पर्यन्तं सर्वजनहितकारका: आनन्ददायकाश्च इति निश्चप्रचम्।